

Svatojánské proudy

Text: Jan Moravec

Svatojánské proudy bývaly jedním z nejkrásnějších míst českého vnitrozemí. Mohutné přejeje, které naháněly hrůzu vltavským plavcům a lákaly romantiky, však již sedmdesát let leží pod hladinou Štěchovické přehrady. Přesto má i dnes smysl do těchto míst zavítat.

▲
Pohled z koruny hráze
vodního díla Slapy
do údolí bývalých
Svatojánských proudů.
Foto Jan Moravec

Od vorařů k naučné stezce

„Českými Alpami“ byla ve starých turistických průvodcích nazývána tato místa a traduje se, že jakýsi anglický cestovatel je označil za nejkrásnější v Evropě. Toť pohled turistický. Voraři a šífaři, kteří tudy po staletí proplouvali s náklady dřeva či soli, to viděli méně romanticky. Před Hořejším slapem se pokřižovali a ve Štěchovicích děkovali Bohu, že vyvázli ve zdraví. Těch zhruba sedm kilometrů, v nichž se Vltava před Štěchovicemi prodírá velmi tvrdými porfyry, bylo totiž i na poměry tohoto v celé

své délce poměrně divokého toku mimořádných. Řeka tu, burácejíc přejeje mi v místy až sto metrů hluboké skalní soutěsce a vyhýbajíc se ohromným balvanům uprostřed řečiště, klesala o celých dvacet metrů. Hned začátek „Proudů“ byl impozantní. Skála Sedlo tu přehrazovala téměř celý tok, takže se dalo proplout jen úžinou při jeho pravé straně. Když nechal strahovský opat Kryšpín Fuk z pověření císaře Ferdinanda III. ve 40. letech 17. století část skály odlámat, což znamenalo výrazné zlepšení splavnosti (nutno vnímat relativně, Proudů i poté zůstávaly nejobtížnějším úsekem celé Vltavy),

►
Tramské boudy
jsou většinou ze dřeva,
ale najdou se i výjimky...
Foto Jan Moravec

byl na zbytku skaliska na památku postaven pískovcový sloup, později zvaný Ferdinandův. O necelé století později k němu přibyla socha sv. Jana Nepomuckého, patrona všech lidí „od vody“, která dala Proudům jejich pozdější jméno.

Ve 2. polovině 19. století začali Svatojánské proudy objevovat výletníci z nedaleké Prahy. Roku 1865 připlul do Štěchovic první výletní parník, 9. července 1889 byla ze Štěchovic k Hořejšímu slapu vyznačena vůbec první značená stezka Klubu Českých turistů (nevedla podle řeky, jak se často tvrdí, ale nejkratší cestou přes kopec, a v současné době je její podstatná část v „retro“ stylu obnovená), od konce 19. století probíhalo turistické splouvání Proudů. Po 1. světové válce objevili Svatojánské proudy

trampové – právě zde, na „Velké řece“, vznikly zřejmě vůbec první tramské osady u nás. Pak však přišla 40. léta, stavba Štěchovické přehrady a konec slavných peřejí. Poslední ránu jim dala v polovině 50. let výstavba Slapské přehrady přímo v místech někdejšího

Historická pohlednice Hořejšího slapu s Ferdinandovým sloupem. Zde začínaly Svatojánské proudy. Dnes jsou tato místa pod hladinou Slapské přehrady. Foto archiv manželů Reichardtových

- ▲ *Jedno z interaktivních zastavení, vzniklých v rámci obnovy naučné stezky. Ocení je každý, kdo zůstává duchem mladý... Foto Jan Moravec*
- ▼ *Bílá skála - nejkrásnější část naučné stezky Svatojánské proudy. Foto Jan Moravec*

Dolejšího slapu, v jejíchž vodách zmizela i do té doby ještě existující skála Sedlo.

Do povědomí turistické veřejnosti se začaly „Svatojánské proudy“ vracet v 70. letech. Peřeje již sice neexistovaly, ale vltavský kaňon byl i tak velkolepý, skály skrývaly řadu přírodních pozoruhodností a navíc vedla nad levým břehem přehrady do skal vytesaná stezka, která si terénem ani výhledy nezadala s lečjakou vysokohorskou túrou. Kdy přesně takhle cesta vznikla se nikde neuvádí. Slyšel jsem, že ji snad v době druhé světové války vybudovali v souvislosti se stavbou štěchovické přehrady francouzští zajatci z nedalekého koncentračního tábora na Hradištku. Potvrdit se mi zatím tuhle informaci nepodařilo, ale někde

v té době lze zřejmě původ cesty skutečně hledat, protože předváleční turisticí průvodci ji nezmiňují. Právě po téhle cestě byla na počátku 80. let vedena třebenickou organizací Českého svazu ochránců přírody naučná stezka, nazvaná příhodně Svatojánské proudy.

Naučná stezka v novém hávu

Zatím poslední kapitola Svatojánských proudů se začala psát v říjnu 2013. Tehdy byla na Svatojánských proudech otevřena zbrusu nová naučná stezka. Oproti své předchůdkyni, již značně zchátralé, má řadu novinek. Moderní design včetně multimediálních doplňků, dostupných pomocí tzv. QR kódů, o tři informační tabule víc a také čtyři hravá zastavení (nejen) pro děti. Autorem nové stezky je opět Český svaz ochránců přírody, tentokrát základní organizace Zvoneček. Stezka byla vybudována v rámci programu NET4GAS Blíž přírodě s přispěním Středočeského kraje.

Pojďme se tedy po naučné stezce projít. Úvodní tabuli najdeme na autobusové zastávce v Nových Třebenicích, osadě vzniklé právě v souvislosti s výstavbou Slapské přehrady, k jejíž betonové hrázi sejdeme vzápětí. Cestou mineme sochu sv. Jana Nepomuckého a u řeky spatříme při pohledu k přehradě na skalisku kamenný sloup. Ano, jsou to ony památky, které stávaly na skále Sedlo a které byly před napuštěním přehrady přemístěny na nová místa pod hrází. Alespoň nějaká památka na staré Svatojánské proudy je tedy zachována.

Procházíme chatovou osadou. Tak trochu cesta do minulosti. Zatímco z počátku míváme chaty, připomínající

- ▲ V červnu skály zdobí hvězdičky rozchodníku bílého. Foto Jan Moravec
- ▼ Ozdobou skal nad Vltavou je naše největší ještěrka – ještěrka zelená. Foto Michal Kubelík

- ▲ Komu nestačí informace na tabulích, může si pomocí QR kódů a chytrého mobilu stáhnout další multimediální doplňky, jako třeba archiv historických fotografií či některé zmiňované tramské písně. Foto NET4GAS
- ▼ Na Bílé skály prochází stezka dvěma skalními tunely. Foto Jan Moravec

mnohdy spíše vily než trampské sruby, s postupným vzdalováním se od civilizace ubývá plotů, omítek i satelitů a přibývá autentických trampských stavbiček, mnohdy pamatujících zřejmě ještě doby první republiky. Poté, co projdeme vrátky Třeбенické obory, zřízené tu k chovu muflonů a daňků, dostáváme se do nejkrásnějších partií celé stezky. Suťoviska a suťové lesy s hojným výskytem tisu, kde při troše štěstí není problém spatřit třeba datla černého či mloka skvrnitého, střídají skály plné kapradin, na výslunných místech pak tařic, rozchodníků, netřesků a divokých česneků. Mezitím se tu a tam mihne nádherná ještěrka zelená či poměrně vzácný červenočerný pavouček skákavka rudopásá. Projdeme dvěma ve skále vytesanými tunely a ocitáme se na Bílé skále. Úzká nerovná stezka, vlevo vysoké skalní stěny, vpravo propast až k vodní hladině hluboko pod námi. Tady každý pochopí, proč stezka není určena pro cyklisty a proč se návštěva příliš nedoporučuje ani v době, kdy je namrzlo. Pěšák ale nemusí mít obavy, netrpí-li zrovna závratí. Ty nejexponovanější úseky jsou opatřeny řetězy, v jednom místě i zábradlím.

Pokud odpoutáme oči od skal, kde pátrají po zajímavých rostlinkách a živočích, spatříme na protější straně řeky monumentální skalní stěnu, zvanou Mařenka. Se svými téměř sto metry výšky patří mezi největší skalní stěny v českém vnitrozemí. A pod námi vinoucí se stříbrnou stužku Vltavy. Pokud člověk neví, jak to tu vypadalo kdysi, téměř si ani neuvědomí, že tam dole není řeka, ale přehradní jezero.

Čeká nás Ztracenka, trampská legenda, nejstarší ze všech trampských osad. Její vznik se datuje do roku 1918, i když tehdy stávala níže, na břehu

tehdejší řeky; po napuštění přehrady se musela přestěhovat. Nevede sem silnice, nevede sem elektřina a na jejím rázu je to znát.

Za Ztracenkou pokračuje cesta v podobném duchu, byť již není tak impozantní. Na protějším břehu přírodní rezervace Kobylí draha, v malém údolíčku další z tradičních osad – Fáberka – a pak již Štěchovická přehrada a městečko Štěchovice. Naše cesta po zhruba osmi a půl kilometrech končí.

Možná někoho napadne, jak se v takovémhle terénu vůbec dá vybudovat naučná stezka. No, obtížně. K řadě míst se nedalo dostat jinak než lodí po přehradě a zbytek cesty vše odtahat na zádech. Dřevo, beton... Však lidé ze Zvonečku dodnes vzpomínají na řadu příhod s tím

spojených, třeba když se jim uprostřed jezera porouchal lodní motor a museli být vlečeni jinou lodí, či na proplouvání štěchovickou plavební komorou, jednou z největších na světě. Oni i jejich předchůdci si rozhodně zaslouží náš dík! ■

Skála Mařenka na pravém břehu Vltavy je považována za největší skalní stěnu v českém vnitrozemí.

Foto Jan Moravec

NET4GAS BLÍŽ PŘÍRODĚ:

Společnost NET4GAS je spolehlivým a bezpečným provozovatelem přepravní plynárenské soustavy a rozvíjí odpovědnou politiku ochrany životního prostředí s ohledem na budoucí generace. Oblast jejího podnikání s otázkou ochrany přírody úzce souvisí a od toho se odvíjí i dlouhodobá strategie firemní filantropie v rámci programu NET4GAS Blíž přírodě. NET4GAS je od roku 2007 generálním partnerem ČSOP, od roku 2014 také celostátních přírodovědných soutěží pro děti a mládež Ekologická olympiáda a Zlatý list. Podporuje i další projekty, pro které je motto „Blíž přírodě“ součástí trvale udržitelného rozvoje. Více informací o programu a zpřístupněných přírodních lokalitách najdete na www.blizpriode.cz.